

Adam Bobryk

ORCID: 0000-0001-5876-4685

adam.bobryk@uws.edu.pl

Uniwersytet w Siedlcach
Wydział Nauk Społecznych

Bliska, daleka zagranica

Maciej Mróz, *Strategiczne wyzwania wschodniego sąsiedztwa. Rzeczpospolita Polska i Republika Białoruś w latach 1991-2022*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2024, ss. 315

DOI: 10.34739/doc.2025.22.20

Zainicjowana przez sekretarza generalnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego Michaiła Gorbaczowa w połowie lat 80. polityka „pierestrojki” (przebudowy), „głasności” (jawności) i „uskorenia” (przyspieszenia) miała na celu realizację przekształceń systemu, by był on bardziej efektywny, a poprzez to przyczyniał się do wzmocnienia oddziaływania ideologii komunistycznej¹. Jednakże wszczęte przemiany wywołały skutek odwrotny od zamierzonego. Przyczyniły się do ukształtowania uwarunkowań, w których wystąpiły i coraz dynamiczniej upowszechniały się procesy dezintegracyjne w ZSRR. Było to niewątpliwie skutkiem demokratyzacji życia publicznego, poszerzania się zakresu wolności słowa, odrodzenia narodowego w poszczególnych republikach oraz wzrastającego dążenia poszczególnych nacji do ukształtowania niepodległych państw². Proces destrukcji ZSRR był potęgowany przez narastające trudności gospodarcze oraz coraz mniej wydolny system administracyjny³.

¹ M. Gorbatschow, *Perestroika. Die zweite russische Revolution. Eine neue Politik für Europa und die Welt*, Wien 1988; J. Afanassjew, *Es gibt keine Alternative zu Perestroika: Glasnost, Demokratie, Sozialismus*, Nördlingen 1988.

² R.K. Kothari, *From communism to democratic freedom. Perestroika and new thinking of Mikhail Gorbachev*, New Delhi 1994.

³ K. Świder, *Rozpad Związku Radzieckiego – modelowanie procesów dezintegracyjnych w komunistycznym imperium*, [w:] *Od rewolucji do pierestrojki. Transformacje Wschodniej Europy w ostatnim stuleciu*, red. M. Gibiec, G. Hryciuk, M. Ruchniewicz, Łomianki 2022, s. 341.

Przekształcenia wykroczyły poza ZSRR, rozluźniając kontrolę nad państwami zależnymi, funkcjonującymi w bloku tzw. krajów demokracji ludowej. Szczególnie widoczne to było w Polsce, gdzie od początku lat 80. władzy przeciwstawiał się opozycyjny ruch „Solidarności” oraz inne ugrupowania. Działo się tak pomimo licznych represji i ograniczeń. Ostatecznie w 1989 r. doszło do negocjacji władzy z opozycją, określanych rozmowami „Okrągłego Stołu”, które miały miejsce w dniach 6 lutego-5 kwietnia. W konsekwencji 4 i 18 czerwca odbyły się wybory parlamentarne zwane kontraktowymi, w których po raz pierwszy od ponad 40 lat uczestniczyła opozycja, pomimo różnego rodzaju ograniczeń jej dotyczących. W wyniku jej sukcesu i fragmentaryzacji obozu władzy 12 września 1989 r. powołano pierwszy rząd w bloku wschodnim, sformowany przez przeciwników systemu (aczkolwiek z udziałem przedstawicieli poprzedniego aparatu władzy)⁴. Zapoczątkowało to radykalne zmiany systemowe. Symbolicznym momentem była dokonana 29 grudnia 1989 r. nowelizacja Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Zmieniono wówczas m.in. nazwę państwa na Rzeczpospolitą Polską oraz wykreślono artykuł o umacnianiu przyjaźni i współpracy ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich⁵. Wkrótce podobne przemiany nastąpiły w innych krajach bloku, co także przyspieszało dekompozycję ZSRR.

Polskie środowiska opozycyjne, a od września 1989 r. już rządowe, wykazywały wysoki stopień zainteresowania ruchami narodowościowymi w ZSRR, które ukształtowały się na fali pierestrojki. Szukały z nimi kontaktów, propagowały i w dostępnym zakresie udzielały wsparcia. Była to fascynacja nie tylko wzrastającą różnorodnością na tle wcześniejszego promowania „internacjonalizmu socjalistycznego”, ale także w dominującej mierze postrzegano to jako mechanizm destabilizujący ZSRR i prowadzący do jego destrukcji. Było to też otwarcie na nowy obszar rzeczywistości, który wcześniej był marginalizowany w przekazie społecznym. Białorusini byli jednym z narodów, którym poświęcano szczególną uwagę, co wynikało z sąsiedztwa granicznego oraz faktu, iż byli oni mniejszością narodową w Polsce, której możliwości działania były w okresie powojennym dość limitowane (niemniej należy zauważyć, iż wyraźnie zaznaczona

⁴ P. Codogni, *Wybory czerwcowe 1989 roku. U progu przemiany ustrojowej*, Warszawa 2012; J. Skórzyński, *Okrągły stół. Wynegocjowany koniec PRL*, Kraków 2019.

⁵ Ustawa z dnia 29 grudnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz.U. 1989, nr 75, poz. 444.

była tu asymetria, gdyż w BSRR Polacy byli pozbawieni jakiejkolwiek możliwości aktywności grupowej), więc dążono do zmiany tego stanu. Wyraźnie dążyły jednak do tego elity, natomiast, jak wykazywano w badaniach opinii społecznej na początku lat 90., stosunek do Białorusinów był bardziej zdystansowany, co wynikało w znaczącym stopniu z deficytów wiedzy, niedoboru kontaktów i stereotypów⁶.

Dynamiczne przekształcenia społeczno-polityczne, które zachodziły na przełomie lat 80. i 90. w Europie Środkowo-Wschodniej oraz Związku Radzieckim doprowadziły do radykalnej zmiany układu sił. Dotychczas kontrolowane przez ZSRR państwa uzyskały suwerenność, zlikwidowany został Układ Warszawski, jak i Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej⁷. Jednocześnie kraje, które przez kilkadziesiąt poprzedzających lat były zależne od ZSRR i stanowiły swoisty bufor przed światem Zachodu, rozpoczęły działania na rzecz integracji z ośrodkami geopolitycznymi, które wcześniej były uznawane za wrogie, co w perspektywie doprowadziło je do członkostwa zarówno w NATO, jak i Unii Europejskiej. Kształtowało to więc nowy układ sił, czego istotnym elementem był rozpad Związku Radzieckiego, zakończony 26 grudnia 1991 r., i powstanie na jego bazie szeregu niepodległych państw, w tym Republiki Białoruś⁸. Stanowiło to dla Polski strategiczne wyzwanie, wykraczające daleko poza ułożenie relacji, tak jak w przypadku Białorusi, z nowym państwem granicznym⁹. Miało to charakter ponadregionalny, związany z kształtowaniem nowego porządku geopolitycznego. Problematyka ta dość trafnie i wszechstronnie została przeanalizowana przez Macieja Mroza. W książce *Strategiczne wyzwania wschodniego sąsiedztwa. Rzeczpospolita Polska i Republika Białoruś w latach 1991-2022* poddał on szczegółowej

⁶ A. Bobryk, *Polacy wobec Białorusi i Białorusinów (1985-1995)*, [w:] *Człowiek twórcą historii*, T. 4 *Spoleczeństwo Europy Środkowo-Wschodniej w XX w.*, red. C. Kukło, W. Walczak, Białystok 2024, s. 749-780.

⁷ G. Wettig, *Gorbatschow. Reformpolitik und Warschauer Pakt 1985-1991*, Innsbruck 2021.

⁸ S. Schattenberg, *Geschichte der Sowjetunion. Von der Oktoberrevolution bis zum Untergang*, München 2022; H. Duthel, *Gorbatschow & Der Untergang der Sowjetunion*, Berlin 2025.

⁹ Jak ocenia Arkadiusz Czwołek, polska koncepcja polityki wschodniej „dwutorowości” z początku lat 90. XX w. zakładała utrzymanie nadal oficjalnych kontaktów z ZSRR z równoczesnym rozwojem stosunków dyplomatycznych z dawnymi republikami radzieckimi. Dopiero z czasem Polska przystąpiła do budowy bardziej spójnej, „podmiotowej” polityki wschodniej, skierowanej na bezpośrednie relacje z sąsiadami, w tym z Białorusią. Od samego początku relacje polsko-białoruskie były jednak dość trudne i złożone. A. Czwołek, *Opozycja polityczna na Białorusi*, Gdańsk 2013, s. 791 sqq.

eksploracji, wielowątkowych dociekań i syntez ukazujących tę tematykę w sposób logiczny oraz całościowy¹⁰.

Publikacja uporządkowana jest w układzie chronologicznym. Podzielona została na cztery rozdziały. W I, zatytułowanym *Prawno-traktatowe podstawy relacji polsko-białoruskich*, umiejętnie wprowadzono do poruszanej problematyki poprzez zawarcie skondensowanych analiz związanych z uwarunkowaniami kształtowania się stosunków polsko-białoruskich w okresie budowania niepodległej Republiki Białoruś¹¹. W rozdziale II *Pomiędzy «krytycznym dialogiem» a próbami normalizacji stosunków bilateralnych 1993-2007* wskazano narastanie rozbieżności interesów, próbę realizacji krytycznego dialogu oraz poszukiwanie nowego paradygmatu współpracy¹². W kolejnym, III, zatytułowanym *Nowe możliwości i stare ograniczenia w relacjach Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Białoruś 2008-2019* ukazano próby normalizacji wzajemnych stosunków, podejmowane w latach 2008-2010, następnie po ich niepowodzeniu regres obserwowany między latami 2011-2015 i ponownie próbę nowego otwarcia w okresie 2016-2019¹³. Ostatni rozdział, IV, nosi tytuł *Polska i Białoruś na drodze do otwartej konfrontacji 2020-2022*. Przeanalizowano w nim załamanie oficjalnych relacji po wyborach prezydenckich w Republice Białoruś, przeprowadzonych w sierpniu 2020 r., kryzys migracyjny i jego wpływ na stosunki polsko-białoruskie oraz specyficzne uwarunkowania i skutki będące konsekwencją wojny rosyjsko-ukraińskiej w odniesieniu do polityki międzypaństwowej Polski i Białorusi¹⁴. Całość uzupełniona jest wstępem, zakończeniem, bibliografią, streszczeniami w języku polskim, angielskim i rosyjskim oraz indeksem osób.

Należy zgodzić się z Maciejem Mrozem, iż pomimo bliskości geograficznej i wspólnej granicy o długości 418,24 km, w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Białoruś od lat 90. zajmowała miejsce peryferyjne¹⁵. Było to konsekwencją wypływającą z przesłanek natury

¹⁰ M. Mróz, *Strategiczne wyzwania wschodniego sąsiedztwa. Rzeczpospolita Polska i Republika Białoruś w latach 1991-2022*, Warszawa 2024.

¹¹ Ibidem, s. 23-50.

¹² Ibidem, s. 51-91.

¹³ Ibidem, s. 92-143.

¹⁴ Ibidem, s. 144-278.

¹⁵ Ibidem, s. 17. Należy przy tym zauważyć, że było to powszechniejszą tendencją, iż Białoruś znajdowała się na marginesie zainteresowań regionem ze strony wiodących państw europejskich, jak np. Francji. M. Drygiel-Bielińska, *Central and Eastern Europe in France's Foreign Policy, [w:] Politics and Security of Central and Eastern Europe. Contributions to Political Science*, red. R. Zięba, Cham 2023, s. 317-333.

geopolitycznej oraz geostrategicznej. Jak stwierdza on, „O ile z punktu widzenia Warszawy od początku procesu tranzykcji ustrojowej podstawowe, niemal kanoniczne znaczenie miała kwestia rychłego przeorientowania polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski na kierunek zachodni, o tyle wybory geopolityczne Mińska podążały w kierunku przeciwnym. Niewątpliwie Polska i Białoruś nie miały wspólnych celów strategicznych, a w zaistniałych okolicznościach o stanie relacji polsko-białoruskich w największym stopniu decydowały czynniki wynikające z obiektywnych i subiektywnych uwarunkowań geopolitycznych (...)”¹⁶. Pomimo zawarcia 23 czerwca 1992 r. *Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy* o bardzo obiecującym charakterze i rozmaitych deklaracji z obydwu stron o współdziałaniu, nie zbliżono się nigdy nawet do początków strategicznego partnerstwa¹⁷.

Polska po transformacji realizowała cele geostrategiczne związane nie tylko z integracją polityczną oraz gospodarczą z państwami Zachodu. Przede wszystkim dążyła do instytucjonalnego uporządkowania i umocnienia tych działań. Generalnymi efektami tego było zwłaszcza przyjęcie Polski do NATO 12 marca 1999 r. i wejście 1 maja 2004 r. do Unii Europejskiej¹⁸. Białoruś od 1991 r. jest członkiem Wspólnoty Niepodległych Państw, od 1994 r. Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, od 2000 r. Państwa Związkowego Rosji i Białorusi, od 2012 r. Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej¹⁹. Integracja w ramach przestrzeni postradzieckiej, a zwłaszcza z Rosją, wpisuje się w ideologię państwową RB²⁰. Granica między Polską i Białorusią jawi się więc jako przestrzeń rozdzielająca dwa bloki geopolityczne, coraz silniej różnicujące się od siebie, co stanowi źródło narastających konfliktów²¹. Dość obrazowo określił to Włodzimierz Lukiewicz, że prze-

¹⁶ M. Mróz, *Strategiczne wyzwania...*, s. 17.

¹⁷ *Stosunki polsko-białoruskie w 25 lat po podpisaniu Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*, red. A. Daniluk, J. Hofmokl, J. Nadolska, Warszawa 2018.

¹⁸ J. Grzebielucha, *Bezpieczeństwo Polski a członkostwo w NATO 1989-1999*, Piła 2008; *Integracja europejska*, red. K. A. Wojtaszczyk, Warszawa 2011; *Poland in the European Union*, red. A. Nowak, K. A. Wojtaszczyk, Ł. Zamecki, Madrid 2016; A. Dąb-Kostrzevska, *25 lat Polski w NATO*, Warszawa 2024; W. M. Orłowski, *Polska w Unii Europejskiej*, Olszanica 2024.

¹⁹ E. Mironowicz, *Polityka zagraniczna Białorusi 1990-2010*, Białystok 2011; M. Wojciechowski, *Europejski wybór Białorusi. Stracona szansa?*, Warszawa 2024.

²⁰ Cf. Z. J. Winnicki, *Ideologia państwowa Republiki Białoruś – teoria i praktyka projektu. Analiza politologiczna*, Wrocław 2013.

²¹ Należy zwrócić uwagę, iż szerzej ten region Europy często postrzegany jest jako strefa buforowa między wielkimi blokami o charakterze geopolitycznym. С. Донских, *Центрально-Восточная Европа как регион-складка эпохи глобализации*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2019, nr 16, s. 7-23.

niesiono tu „zmodernizowany «mur Berliński»”, a granica stanowi kordon nie tylko między dwoma państwami czy blokami, ale ma także bardzo silny walor ekonomiczny, polityczny, kulturowy, religijny, i informacyjny²². Ma to wręcz narastający charakter izolacji. Przynosi to także negatywne konsekwencje dla mniejszości narodowych po obydwu stronach granicy czy obywatele danego kraju mieszkających w państwie sąsiedzkim²³. Wzajemne relacje nie miały kierunku jednoliniowego i występowały pewne inicjatywy zmierzające do podniesienia poziomu oraz ocieplenia relacji. Nie przynosiły one jednak długotrwałych skutków²⁴.

Dość trafnie M. Mróz diagnozuje, iż z obu stron brakowało zrozumienia odrębności i konsekwencji w działaniu. Stwierdza: „Zarówno w Warszawie, jak i w Mińsku zabrakło szerokiego spojrzenia na problem dwustronnych relacji, przejrzystości i myślenia o przyszłości w kategoriach długofalowej budowy potęgi państwa. Nad kontaktami unosił się duch niepokoju i uprzedzeń, a strategiczne wybory obu krajów budziły nieufność i miały wrogie zabarwienie. Tak więc Warszawa z wielkimi obawami przyjmowała integrację Republiki Białoruś z Federacją Rosyjską, podobnie jak Mińsk wstąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do NATO”²⁵. Było to więc odmienne definiowanie priorytetów geopolitycznych z istotnym pierwiastkiem obaw i nieufności²⁶. Sekwencja działań oddalała wizję wzajemnych relacji jako pomostu między Zachodem i Wschodem, na rzecz pogłębiania rozbieżności.

Słusznie wskazuje Maciej Mróz, iż istotne pogorszenie, i tak dotychczas trudnych relacji, nastąpiło w 2021 r. w związku z wybu-

²² W. Lukiewicz, *Pogranicze białorusko-polskie w perspektywie integracji i dezintegracji*, [w:] *Kultura pogranicza-pogranicze kultur*, red. A. Bobryk, Siedlce-Pułtusk 2005, s. 80.

²³ T. Gawin, *Polskość wyjeta spod prawa. Polska mniejszość narodowa na Białorusi 1919-2017*, Warszawa 2018; M. Kapcewicz, *Polityka władz Białorusi wobec mniejszości polskiej w latach 1994-2022*, Lublin 2022; A. Stachurski, *Permanentna tymczasowość. Sytuacja prawna obywateli Białorusi w Polsce i Unii Europejskiej w świetle represyjnej polityki wymierzonej w społeczeństwo obywatelskie oraz emigrantów*, Warszawa 2025.

²⁴ *Polityka wschodnia Polski. Uwarunkowania. Koncepcje. Realizacja*, red. A. Gil, T. Kapuśniak, Lublin-Warszawa 2009; K. Fedorowicz, *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989-2010*, Poznań 2011; K. Mrozek, *Reset i kontynuacja. Polityka rządu PiS wobec Białorusi*, Warszawa 2018.

²⁵ M. Mróz, *Strategiczne wyzwania...*, s. 281.

²⁶ *The geopolitical place of Belarus in Europe and the world*, red. V. Bulhakau, Warszawa 2006; S. Gerhardt, *Polska polityka wschodnia. Die Außenpolitik der polnischen Regierung von 1989 bis 2004 gegenüber den östlichen Nachbarstaaten Polens (Russland, Litauen, Weißrussland, Ukraine)*, Marburg 2007; A. Włodarczyk, *Polskie koncepcje polityki zagranicznej wobec Białorusi w latach 1989-2013*, Białystok 2019; *Republika Białoruś - polityka zagraniczna i bezpieczeństwa. Wybrane aspekty*, red. H. Giebień, L. Leszczenko, Warszawa 2020.

chem kryzysu migracyjnego²⁷. Działania te były określane przede wszystkim w kategoriach zagrożenia bezpieczeństwa, co wywoływało ostre reakcje²⁸. Niemniej polemiczne wydaje się, użycie przez Mroza sformułowania, iż relacje „na trwale uległy zmianie”²⁹. Heraklit powiedział, iż w życiu trwała jest tylko zmiana. Pogorszenie wzajemnych relacji jest konsekwencją wieloletniej rozbieżnej polityki o charakterze zarówno lokalnym, jak i geopolitycznym. W tym kontekście należy też uwzględnić stanowisko Polski w zakresie legitymizacji władz Białorusi i wspieranie dążeń na rzecz zamiany systemu społeczno-politycznego. Aktualnie obserwuje się więc dramatyczny regres, w którym pojawiają się wręcz postulaty całkowitej izolacji wraz z zamknięciem granicy³⁰, co częściowo zostało zrealizowane w okresie 12-25 września 2025 roku³¹. Niemniej w polityce są możliwe różne warianty i nie jest wykluczona poprawa relacji, aczkolwiek niewątpliwie zachodzące napięcia i konflikty pozostawią długotrwały ślad.

Trafnie Maciej Mróz diagnozuje, że „Relacje polsko-białoruskie w ostatnich trzech dekadach nie poddają się jednoznacznym ocenom z uwagi na przeplatające się okresy zbliżenia i konfrontacji obu krajów, nadziei i rozczarowań. Z punktu widzenia stosunków międzynarodowych są one fragmentem szerszego zjawiska w międzynarodowej polityce i dyplomacji, związanego ze ścieraniem się elementów wschodnich i zachodnich w strategii polityki zagranicznej i bezpieczeństwa zarówno Polski, jak i Republiki Białoruś. Niemniej jednak mur w kontaktach polsko-białoruskich, postawiony przez władze w Warszawie w odpowiedzi na hybrydowe zagrożenie ze strony Białorusi, może być smutnym epilogiem i symbolem klęski dyplomacji, która nie zdołała zapobiec eskalacji konfliktu, a przecież jej podstawowym zadaniem od zawsze jest rozwiązywanie napięć i problemów międzynarodowych bez uciekania się do używania siły”³². Białoruś,

²⁷ M. Mróz, *Strategiczne wyzwania...*, s. 20.

²⁸ P. Lipold, *Nielegalna migracja jako zagrożenie hybrydowe bezpieczeństwa. Studium kryzysu migracyjnego na granicach Białorusi i Rosji z państwami członkowskimi Unii Europejskiej*, Warszawa 2025.

²⁹ M. Mróz, *Strategiczne wyzwania...*, s. 20.

³⁰ M. Chołodowski, *Minister Sikorski: Analizujemy całkowite zamknięcie przejść granicznych z Białorusią*, <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/7,35241,31084362,minister-sikorski-analizujemy-calkowite-zamkniecie-przejsc.html> (data dostępu: 30.10.2025).

³¹ T. Gdaniec, *Polska otwiera przejścia graniczne z Białorusią. Celnicy dostają wsparcie*, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/polska-otwiera-przejscia-graniczne-z-bialorusia-tych-sluzb-bedzie-wiecej/tgv102p> (data dostępu: 30.10.2025).

³² M. Mróz, *Strategiczne wyzwania...*, s. 286-287. Od kilkunastu lat, a zwłaszcza w ostatnim okresie, we wzajemnych relacjach obserwuje się coraz większą tendencję

jawi się więc jako bliska geograficznie zagranica, ale jednocześnie daleka w sensie politycznym.

Maciej Mróz wzajemne relacje, szanse, zagrożenia, strategiczne wyzwania wschodniego sąsiedztwa z Republiką Białoruś ukazuje precyzyjnie i analitycznie. Wskazuje przyczyny, powiązania, skutki. Daje on komplementarny i wielowątkowy obraz. Przedstawia istotne tło. Odnosi się do polityki wewnętrznej i narodowościowej Białorusi (dotyczy to przede wszystkim mniejszości polskiej), która jest zarówno przyczyną, jak i konsekwencją wielu działań o charakterze międzynarodowym. Unika on szablonowych i prostych rozwiązań stosowanych niejednokrotnie w publicystyce³³. Podjętą problematykę przedstawia wieloaspektowo i ujmuje ją z różnych perspektyw. Rozważania są konsekwentne, pogłębione, oparte o bogatą bazę źródłową, aczkolwiek miejscami nie unikające emocji. Dużą uwagę skupia na kwestiach politycznych, narodowościowych i bezpieczeństwa. Można by więc tu zgłosić uwagę polemiczną, iż wskazane byłoby też szersze uwzględnienie zagadnień ekonomicznych. W zakresie edytorskim praca jest dobrze przygotowana, aczkolwiek zdarzają się drobne potknięcia. Można by również zasugerować dodanie streszczenia także w języku białoruskim, jak też umieszczenie spisów treści w językach wykorzystanych w streszczeniach. Ułatwiłoby to niewątpliwie korzystanie z książki przez czytelników z zagranicy, co byłoby czynnikiem sprzyjającym umiędzynarodowieniu publikacji. Pomimo tych drobnych uwag o charakterze porządkowym czy polemicznym publikację należy ocenić bardzo wysoko. To niezwykle przydatna pozycja dostarczająca wiedzy, mechanizmów analiz czy rekomendacji w zakresie podjętej problematyki. Książkę Macieja Mroza *Strategiczne wyzwania*

do izolacji. Wzrasta znaczenie pierwiastka braku zaufania. Narastające napięcia, separacja i malejąca skala kontaktów społecznych prowadzą do nieufności oraz pogłębiających się dystansów. Przynosi to dla obydwu krajów i społeczeństw negatywne skutki, tym bardziej, że jak trafnie zauważył Krzysztof Drabik: „Wzrost zaufania personalnego i społecznego staje się niezbędnym warunkiem wszelkich prób kształtowania pokojowej egzystencji”. K. Drabik, *Alberta Schweitzera refleksja o bezpieczeństwie*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2009, nr 6, s. 15.

³³ W tym kontekście należy przywołać chociażby następującą refleksję „w odniesieniu do Białorusi to nie historyczne zaszłości i resentymenty, ale rzeczywistość polityczna pod rządami [Aleksandra] Łukaszenki oraz zrodzone pod urokiem ukraińskiej pomarańczowej rewolucji misjonarskie ambicje polskich władz w przeważającej mierze zdecydowały o celach i sposobach realizacji polityki wschodniej RP wobec Republiki Białoruś na przełomie XX i XXI wieku. Zaangażowanie Rzeczypospolitej w ukraińską pomarańczową rewolucję i gruzińską rewolucję róż oraz próby aktywnego kształtowania przez Polskę obszaru geopolitycznego Europy Środkowej i Wschodniej na Białorusi zostały odebrane negatywnie”. M. Mróz, *Strategiczne wyzwania...*, s. 85-86.

wschodniego sąsiedztwa. Rzeczpospolita Polska i Republika Białoruś w latach 1991-2022 zarekomendować można przede wszystkim specjalistom z zakresu stosunków międzynarodowych, ale także politologom, socjologom i badaczom z obszaru bezpieczeństwa.

Bibliografia / References

- Afanassjew J., *Es gibt keine Alternative zu Perestroika: Glasnost, Demokratie, Sozialismus*, Nördlingen 1988.
- Bobryk A., *Polacy wobec Białorusi i Białorusinów (1985-1995)*, [w:] *Człowiek twórcą historii*, T. 4 *Spółczesność Europy Środkowo-Wschodniej w XX w.*, red. C. Kuklo, W. Walczak, Białystok 2024.
- Chołodowski M., *Minister Sikorski: Analizujemy całkowite zamknięcie przejść granicznych z Białorusią*, <https://bialystok.wyborcza.pl/bialystok/7,35241,31084362,minister-sikorski-analizujemy-calkowite-zamkniecie-przejsc.html> (data dostępu: 30.10.2025).
- Codogni P., *Wybory czerwcowe 1989 roku. U progu przemiany ustrojowej*, Warszawa 2012.
- Dąb-Kostrzewska A., *25 lat Polski w NATO*, Warszawa 2024.
- Czwołek A., *Opozycja polityczna na Białorusi*, Gdańsk 2013.
- Donskih S., *Central'no-Vostočnaâ Evropa kak region-skladkav èpohu globalizacii*. [Донских С., *Центрально-Восточная Европа как регион-сладкав эпоху глобализации*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2019, nr 16].
- Drabik K., *Alberta Schweitzera refleksja o bezpieczeństwie*, „Doctrina. Studia Społeczno-Polityczne” 2009, nr 6.
- Drygiel-Bielińska M., *Central and Eastern Europe in France's Foreign Policy*, [w:] *Politics and Security of Central and Eastern Europe. Contributions to Political Science*, red. R. Zięba, Cham 2023.
- Duthel H., *Gorbatschow & Der Untergang der Sowjetunion*, Berlin 2025.
- Fedorowicz K., *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989-2010*, Poznań 2011.
- Gawin T., *Polskość wyjęta spod prawa. Polska mniejszość narodowa na Białorusi 1919-2017*, Warszawa 2018.
- Gdaniec T., *Polska otwiera przejścia graniczne z Białorusią. Celnicy dostają wsparcie*, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/polska-otwiera-przejscia-graniczne-z-bialorusia-tych-sluzb-bedzie-wiecej/tgv102p> (data dostępu: 30.10.2025).
- Gerhardt S., *Polska polityka wschodnia. Die Außenpolitik der polnischen Regierung von 1989 bis 2004 gegenüber den östlichen Nachbarstaaten Polens (Russland, Litauen, Weißrussland, Ukraine)*, Marburg 2007.
- Gorbatschow M., *Perestroika. Die zweite russische Revolution. Eine neue Politik für Europa und die Welt*, Wien 1988.
- Grzebielucha J., *Bezpieczeństwo Polski a członkostwo w NATO 1989-1999*, Piła 2008.
- Integracja europejska*, red. K. A. Wojtaszczyk, Warszawa 2011.
- Kapcewicz M., *Polityka władz Białorusi wobec mniejszości polskiej w latach 1994-2022*, Lublin 2022.

- Kothari R. K., *From communism to democratic freedom. Perestroika and new thinking of Mikhail Gorbachev*, New Delhi 1994.
- Lipold P., *Nielegalna migracja jako zagrożenie hybrydowe bezpieczeństwa. Studium kryzysu migracyjnego na granicach Białorusi i Rosji z państwami członkowskimi Unii Europejskiej*, Warszawa 2025.
- Lukiewicz W., *Pogranicze białorusko-polskie w perspektywie integracji i dezintegracji*, [w:] *Kultura pogranicza-pogranicze kultur*, red. A. Bobryk, Siedlce-Pułtusk 2005.
- Mironowicz E., *Polityka zagraniczna Białorusi 1990-2010*, Białystok 2011.
- Mrozek K., *Reset i kontynuacja. Polityka rządu PiS wobec Białorusi*, Warszawa 2018.
- Mróz M., *Strategiczne wyzwania wschodniego sąsiedztwa. Rzeczpospolita Polska i Republika Białoruś w latach 1991-2022*, Warszawa 2024.
- Orłowski W. M., *Polska w Unii Europejskiej*, Olszanica 2024.
- Poland in the European Union*, red. A. Nowak, K. A. Wojtaszczyk, Ł. Zamecki, Madrid 2016.
- Polityka wschodnia Polski. Uwarunkowania. Koncepcje. Realizacja*, red. A. Gil, T. Kapuśniak, Lublin-Warszawa 2009.
- Republika Białoruś – polityka zagraniczna i bezpieczeństwa. Wybrane aspekty*, red. H. Giebień, L. Leszczenko, Warszawa 2020.
- Schattenberg S., *Geschichte der Sowjetunion. Von der Oktoberrevolution bis zum Untergang*, München 2022.
- Skórzyński J., *Okrągły stół. Wynegocjowany koniec PRL*, Kraków 2019.
- Stachurski A., *Permanentna tymczasowość. Sytuacja prawną obywateli Białorusi w Polsce i Unii Europejskiej w świetle represyjnej polityki wymierzonej w społeczeństwo obywatelskie oraz emigrantów*, Warszawa 2025.
- Stosunki polsko-białoruskie w 25 lat po podpisaniu Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*, red. A. Daniluk, J. Hofmokl, J. Nadolska, Warszawa 2018.
- Świder K., *Rozpad Związku Radzieckiego – modelowanie procesów dezintegracyjnych w komunistycznym imperium*, [w:] *Od rewolucji do pierestrojki. Transformacje Wschodniej Europy w ostatnim stuleciu*, red. M. Gibiec, G. Hryciuk, M. Ruchniewicz, Łomianki 2022.
- The geopolitical place of Belarus in Europe and the world*, red. V. Bulhakau, Warsaw 2006.
- Ustawa z dnia 29 grudnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Dz. U. 1989, nr 75, poz. 444.
- Wettig G., *Gorbatschow. Reformpolitik und Warschauer Pakt 1985–1991*, Innsbruck 2021.
- Winnicki Z. J., *Ideologia państwowa Republiki Białoruś – teoria i praktyka projektu. Analiza politologiczna*, Wrocław 2013.
- Włodarczyk A., *Polskie koncepcje polityki zagranicznej wobec Białorusi w latach 1989-2013*, Białystok 2019.
- Wojciechowski M., *Europejski wybór Białorusi. Stracona szansa?*, Warszawa 2024.